

Oskar Vajld

EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

Vodenica na Flosi, Džordž Eliot

Veliki Getsbi, Skot Ficdžerald

Prvi ljubavnik, Anton Čehov

Poslednje skretanje za Bruklin, Hjubert Selbi

Četiri tragedije: Romeo i Julija,

Hamlet, Magbet, Kralj Lir, Vilijam Šekspir

Presuda – sabrane pripovetke, Franc Kafka

Na putu, Džek Keruak

Oštrica brijanja, Somerset Mom

Dama s kamelijama, Aleksandar Dima Sin

Čovek bez osobina, Robert Muzil

Jadi mladoga Vertera, Johan Volfgang Gete

Stakleno zvono, Silvija Plat

Jedna Svanova ljubav, Marsel Prust

Mrtve duše, Nikolaj Gogolj

Tes od roda D'Erbevila, Tomas Hardi

Proces, Franc Kafka

Zločin i kazna, Fjodor Dostojevski

SLIKA DORIJANA GREJA

Preveo
David S. Pijade

■ Laguna ■

Naslov originala

Oscar Wilde

THE PICTURE OF DORIAN GRAY

Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIZEVNOSTI

KNJIGA BROJ 19

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Predgovor Oskara Vajlda	9
Slika Dorijana Greja	11
Slika poznoviktorijanske kulture u jedinom romanu Oskara Vajlda (Aleksandar Radovanović)	265
Izvori	287
O autoru.	289

Predgovor Oskara Vajlda

Umetnik je tvorac lepoga.

Umetnosti je cilj da otkrije umetnost, a da sakrije umetnika.

Kritičar je onaj koji utisak što ga je primio od lepih dela može da izrazi na nov način ili novom građom.

Najviši i najniži oblik kritike jeste neka vrsta autobiografije.

*Ko u lepim delima nalazi rđav smisao – pokvaren je i osku-
deva u ljupkosti. A to je mana.*

*Ko u lepim delima nalazi lep smisao – kulturan je. Za
njega ima nade.*

Izabranici su oni kojima su lepa dela jedino izraz lepoga.

*Ne postoje moralne ili nemoralne knjige. Knjige su dobro
ili loše napisane. To je sve.*

*Nezadovoljstvo devetnaestoga veka realizmom bes je kakav
oseća Kaliban kad vidi svoju sliku u ogledalu.*

*Nezadovoljstvo devetnaestoga veka romantizmom bes je
kakav oseća Kaliban kada ne vidi svoju sliku u ogledalu.*

*Moralni život čoveka samo je deo umetničke građe; a moral
umetnosti je u tome da se savršeno upotrebi nesavršeno sredstvo.*

Nema umetnika koji bi hteo da dokaže nešto. Iako se same istine mogu dokazati.

Nema umetnika sa etičkim simpatijama. Etička simpatija kod umetnika je neoprostiv manirizam stila.

Nema umetnika dekadenta. Umetnik je u stanju sve da izrazi.

Misao i jezik umetniku su oruđe umetnosti.

Porok i vrlina umetniku su građa umetnosti.

Sa stanovišta oblika, model svijetu umetnosti je veština muzičara. Sa stanovišta osećaja, model je glumačka veština.

Svaka umetnost u isto vreme je i površina i simbol.

Ko silazi ispod površine – čini to sa opasnošću po sebe.

Ko tumači simbol – čini to sa opasnošću po sebe.

Umetnost je u stvari ogledalo posmatrača – a ne života.

Podvojenost mišljenja o jednom umetničkom delu dokazuje da je to delo novo, složeno i vitalno.

Kad se kritičari ne slažu, umetnik se slaže sa sobom.

Možemo nekome opraštati što je sagradio nešto korisno sve dotle dok se sam tome ne divi. Jedino opravdanje što je neko sagradio nešto beskorisno jeste što mu se neizmerno divi.

Svaka je umetnost sasvim nekorisna.

Oskar Vajld

SLIKA DORIJANA GREJA

Glava I

ATELJE JE BIO zasićen raskošnim mirisom ruža, i kada bi letnji povetarac zanjihao drveće u bašti, pojurio bi kroz otvorena vrata težak miris jorgovana ili nežniji miris crvenog gloaga.

Sa persijskog divana, na kojem je ležao i po svome običaju pušio cigaru za cigarom, lord Henri Voton mogao je upravo videti slatke i medenobojne cvetove rakite, čije su grane treperile kao da jedva podnose teret tako razbuktales lepote. S vremena na vreme preletale su ptice i bacale fantastične senke na duge zavese od sirove svile koje su pokrivalale velike prozore. To je za trenutak proizvodilo japanski efekat i podsećalo lorda na bleožute slikare u Tokiju koji u neminovno nepokretnoj umetnosti gledaju da izraze brzinu i pokret. Potmulo zujanje pčela koje su vrvele u dugoj nepokošenoj travi, ili jednoliko obletale oko zlatastih krunica zanoveta, kao da je činilo tišinu još nesnosnijom. Potmula vrev Londona brujala je kao dubok buk udaljenih orgulja.

U sredini sobe, na uzdignutim slikarskim nogarima, stajala je u prirodnoj veličini slika jednog neobično lepog mladića, a prema njoj, malo dalje, sedeo je sam umetnik Bazil Holvard, čiji je iznenadni nestanak pre nekoliko godina izazvao opšte uzbuđenje i mnoga nagađanja.

Dok je umetnik gledao divni i primamljivi lik koji je tako vešto bio izrazio, na licu kao da mu se zaustavi zadovoljan osmejak. Odjednom ustade, sklopi oči i pritisnu prstima kapke kao da bi hteo da zadrži u svesti neki čudnovat san iz kojeg se bojao da se ne probudi.

– Ovo ti je najbolji rad, Bazile, najbolje što si do sada uradio – lagano reče lord Henri. – Njega moraš pošto-poto poslati dogodine u Grovenor. Akademija je isuviše prostrana i vulgarna. Kad god sam u nju ulazio, bilo je ili toliko sveta da nisam mogao videti slike, što je strašno, ili je bilo toliko slika da nisam mogao videti svet, što je još strašnije. Grovenor je zaista jedino pogodno mesto.

– Ja uopšte ne mislim da je izlažem – odgovori slikar i zabaci glavu na svoj čudni način, što je često izazivalo smeh kod njegovih drugova na Oksfordu. – Ne, neću je nigde izložiti.

Lord Henri diže obrve i začuđeno ga pogleda kroz plavičaste kolutove dima, koji su se tako čarobno vili iz njegove cigare, teško natopljene opijumom.

– Nigde da je ne izložiš? A što, dragi moj? Zbog čega? Kako ste čudni vi slikari! Šta sve ne radite da steknete ugled. A kada ga imate, izgleda da jedva čekate da ga se otresete. To je ludo od tebe, jer jedino što je za čoveka neprijatnije od toga da svet o njemu mnogo govori jeste da se o njemu uopšte ne govori. Slika kao što je ova sigurno bi te uzdigla nad svim mladim umetnicima u Engleskoj, dok bi se stari kidali od zavisti, ako su uopšte starci u stanju bilo šta da osete.

– Znam da ćeš me ismejati – odgovori Bazil – ali ne mogu je izlagati. Ja sam u nju uneo isuviše mnogo od sebe.

Lord Henri se ispruži na divanu i nasmeja.

– Znao sam da ćeš se smejeti; pa ipak, to je sušta istina.

– Isuviše mnogo od tebe u njoj? Bazile, na časnu reč: nikad te nisam smatrao tako sujetnim. Ja zaista ne mogu da nađem ni približnu sličnost između tebe, sa tvojim ostrim grubim licem i vranom kosom, i ovog mladog Adonisa, koji kao da je napravljen od ružinih listića i slonove kosti. Ne, dragi Bazile; ovo je Narcis, a ti... razume se, imaš tako misaon izraz i mnogo čega drugog. Ali lepota, prava lepota prestaje tamo gde misaon izraz počinje. Intelekt sam po sebi već preterano kvari harmoniju svačijeg lica. U trenutku kada čovek počinje da misli, on postaje ili sam nos, ili samo čelo ili nešto drugo isto tako strašno. Posmatraj samo ljude koji su se istakli u ma kojoj grani nauke. Kako su ružni! Razume se, jedini izuzetak čine crkveni oci. Ali u crkvi se ništa i ne misli. Biskup i posle osamdesete godine propoveda isto ono čemu su ga naučili kada mu je bilo osamnaest godina, i zato je sasvim prirodno što uvek izgleda blažen. Tvoj tajanstveni mladi prijatelj, čije mi ime još nisi rekao, a čiji me lik očarava, takođe ne misli nikada. U to sam uveren! On je neko lepuškasto stvorenje bez mozga, koje bi trebalo uvek imati pored sebe: zimi kada nema cveća, a leti kada nam je ma šta potrebno da osvežimo svoj duh. Dakle, Bazile, ne laskaj ni najmanje sebi jer ne ličiš na njega.

– Hari*, ti me prosto ne razumeš – odgovori umetnik. – Razume se da ne ličim na njega. To znam i sam. U stvari, rastužilo bi me kada bih ličio na njega. Nije potrebno da sležeš ramenima. Ja govorim istinu. Oko svega što se telesno i

* Hari je hipokoristik imena Henri. (Prim. ur.)

duhovno izdvaja i ističe, lebdi neka kob, poput one što izgleda da prati nesigurne korake kraljeva kroz celu istoriju. Bolje je ne razlikovati se ni od koga. Ružni i glupi ljudi najbolje žive. Oni su u stanju da sede mirno i da blenu u igru. Oni, doduše, ne znaju za pobeđe, ali isto tako ne znaju ni za poraze. Žive kao što bi trebalo svi mi da živimo: bezbrižno, ravnodušno i spokojno. Oni ne čine nikome zla; ali i ne primaju ga iz tuđih ruku. Hari, tvoj položaj i tvoje bogatstvo; moj um, kakav je da je; moja umetnost, vredela ili ne; lepi lik Dorijana Greja – za sve ove lepe darove bogova moramo svi da patimo, i to užasno da patimo.

– Dorijan Grej? Tako mu je ime? – zapita lord Henri i poče ka Bazilu.

– Da, tako se zove. Nisam imao nameru da ti kažem.

– Zašto?

– O, to ti ne umem objasniti. Ali kada nekoga bezgranično volim, nikada ne odajem njegovo ime. Izgleda mi da bih time odao jedan deo njegovog bića. Naučio sam da volim tajnu. Izgleda da je još to jedino u stanju da nam život našeg vremena učini tajanstvenim i čudnim. I najobičnija stvar je puna lepote ako se samo sakrije. Kada napuštam varoš, nikome ne kazujem kuda idem. Kada bih to učinio, lišio bih se sveg svog uživanja. Priznajem, to je samo luda navika; ali ona ipak unosi veoma mnogo romantičnog u naš život. Ne smatraš li me zbog toga veoma luckastim?

– Ni najmanje – odgovori lord Henri – ni najmanje, dragi Bazile. Izgleda mi da si zaboravio da sam ja oženjen. Brak ima tu draž da život obmane čini i jednoj i drugoj strani neophodno nužnim. Ja nikad ne znam gde mi je žena, dok moja žena, opet, nikad ne zna šta ja radim. Kada smo zajedno, a to se kadšto dešava kada nas oboje pozovu negde u društvo ili kada idemo vojvodi – onda pričamo jedno drugom najluđe

priče, a uz to pravimo najozbiljnija lica. U to se moja žena izvrsno razume... zapravo mnogo više nego ja. Ona se nikad ne daje zbuniti, a ja uvek. Ali, kad me uhvati u klopku, ne podiže nikada graju. Neki put zaželim da to učini, ali ona me samo ismeje.

– Odvratno mi je da te slušam kako govoriš o svom bračnom životu, Hari – reče Bazil, pa se lagano uputi vratima koja su vodila u baštu. – Verujem da si uistinu vrlo dobar muž, samo te je stid od te vrline. Kako si čudan čovek! Nikada ne kažeš ništa što je moralno, a ne radiš nikada ništa zlo. Tvoj cinizam je samo poza.

– Poza je i biti prirodan, i to najgora poza za koju znam! – reče lord Henri i nasmeja se. Zatim iziđoše oba mlada čoveka u baštu i sedoše na dugačku klupu od bambusa, u hladu pod jednim velikim lovorovim žbunom. Niz glatko lišće klizili su sunčani zraci. U travi je treperio beli krasuljak.

Posle kratkog ćutanja, lord Henri izvadi časovnik.

– Moram da idem, Bazile – progunđa on. – Ali pre nego što budem pošao, moraš mi obavezno odgovoriti na pitanje koje sam ti malopre postavio.

– A to je? – upita slikar, ne podižući oči.

– Znaš već.

– Hari, ne znam.

– Dobro, onda ću ti ja reći. Moraš da mi objasniš: zbog čega nećeš da izložiš sliku Dorijana Greja? Hoću da znam pravi razlog.

– Ja sam ti ga već kazao.

– Ne, ti to nisi učinio. Rekao si mi da je zbog toga što si u sliku uneo mnogo od samoga sebe. Ali to je detinjasto.

– Hari – reče Bazil Holvard, gledajući ga pravo u oči. – Svaki lik slikan sa osećanjem lik je umetnikov, a ne modela koji mu pozira. Model je samo povod, slučaj. Slikar ne otkriva

njega; pre će biti da na platnu slikar bojama otkriva sebe. Neću da izložim ovu sliku jer strahujem da sam u njoj otkrio tajnu svoje duše.

Lord Henri se nasmeja.

– A ta tajna? – upita ga on.

– Pokušaću da ti objasnim – reč Holvard, i na licu mu se ukaza izraz zbunjenosti.

– Bazile, sav sam se pretvorio u uho – odgovori mu prijatelj, i upravi pogled u njega.

– U stvari, Hari, nema šta da se priča – reče slikar. – Bojim se samo da nećeš razumeti. Možda mi čak nećeš ni verovati.

Lord Henri se nasmeja; potom se naže i ubra u travi cvet, pa stade da ga gleda. – Ja čak i ne sumnjam da ću te razumeti – odgovori on, ne skidajući pogled sa male zlatne krunice, okružene belim perima. – A što se verovanja tiče, u stanju sam da verujem u sve, pod uslovom da je sasvim neverovatno.

Vetar strese sa drveta nekoliko cvetova, i teški zvezdani bokori jorgovana zanjihase se na omorini. Pored zida poče da zriče popac, i kroz vazduh prolete, kao plavičast pramen, dugačak i tanak vodeni konjic i zaleprša mrkim svilastim krilima. Lordu Henriju učini se da čuje kako kuca Bazilovo srce, te je bio radoznao što će to čuti.

– Bilo je prosto ovako – reče slikar posle kraćeg ćutanja. – Jednom, pre dva meseca, pozvala me je u goste ledi Brandon. Ti dobro znaš da mi siroti umetnici moramo s vremena na vreme da se pojavljujemo u društvu, čisto da bismo pokazali svetu kako nismo divljaci. U fraku sa belom mašnom oko vrata, kao što ti jednom reče, može svako, pa i mešetar da zasluži ime obrazovana čoveka. Dakle, proveo sam tako oko deset minuta u ćaskanju sa nakindurenim debelim otmenim udovicama i dosadnim academicima, kada osetih da me neko gleda. Okrenuh se upola i prvi put ugledah Dorijana

Greja. Kada su nam se pogledi susreli, osetih da sam prebledo. Obuze me čudnovato osećanje straha. Osetih da stojim pred čovekom čija je i sama pojava toliko očaravala da bi, kada bih samo dopustio, sasvim ovladala mojom prirodom, svom dušom mojom, čak i mojom umetnošću. A meni u životu nikada nije bio potreban nikakav uticaj spolja. I sam znaš, Hari, da sam od prirode samostalan. Ja sam uvek bio svoj gospodar, bar dok nisam sreo Dorijana Greja. A potom... Eto, ne znam kako da ti objasnim... Obuze me neka slutnja da se nalazim pred strašnom životnom krizom. Imao sam to čudno osećanje da mi je usud spremio odabrane radosti i odabrane bolove. Zgрозih se i pođoh k vratima. Nije me savest na to gonila; to je bio samo nekakav kukavičluk. Drukčije ne tumačim svoj pokušaj da pobegnem.

– Savest i kukavičluk u stvari su jedno isto, Bazile. Savest je samo ime pod kojim je ta firma zavedena, ništa drugo.

– Ja to ne verujem, Hari, a mislim, ni ti isto tako. Uostalom, moguće da je ovo ili ono i bila moja pobuda, možda je bio ponos (ja sam oduvek bio veoma ponosit), ali tačno je da sam hteo da izađem. Tu, na vratima, sukobih se sa ledi Brandon. „Ta nećete valjda tako rano pobeći, gospodine Holvarde?“; podviknu ona. Tebi je već poznat njen kreštavi glas.

– O, da, ona je pravi paun po svemu sem po lepoti – reče lord Henri otkidajući krasuljku latice svojim dugim nervoznim prstima.

– Nisam bio u stanju da se otresem. Vukla me je pred visoke članove kraljevskog doma, pred vitezove sa Ordenom podvezice i pred starije dame sa grdanim dijademama i nosevima kao u papagaja. Predstavljala me je kao svog najboljeg prijatelja, mada smo se pre toga videli samo jedanput; ali ona beše uvertela sebi u glavu da me mora učiniti najslavnijom ličnošću. Čini mi se da je baš onda neka od mojih slika

imala velikog uspeha, ili su bar tako pričali večernji listovi, a to je u devetnaestom veku merilo besmrtnosti! Odjednom se nađoh licem u lice s mladićem čija me pojava beše toliko uzбудila. Bili smo tako blizu da smo se gotovo dodirivali. Naši se pogledi ponovo susretoše. Bilo je veoma nepromišljeno od mene; ali ipak umolih leđi Brandon da me njemu predstavi. Ko zna, možda i nije bilo nepromišljeno. Prosto se nije dalo izbeći. Mi bismo zapodeli razgovor i bez ikakvog predstavljanja, u to sam uveren. To mi je i Dorijan docnije rekao. I on osetio da nam je bilo suđeno da se upoznamo.

– A kako je leđi Brandon opisala tog divnog mladića? – upita ga prijatelj. – Znam da ona rado daje brz *précis** o svakom svom gostu. Sećam se da me je jednom predstavila nekom odvratnom rumenom starom gospodinu, koji je bio od glave do pete pokriven ordenjem i lentama, i pritom mi kreštalala na uho tragičnim šapatom, da je svako u sobi morao jasno čuti, zapanjujuće pojedinosti. Nije mi bilo ostalo ništa drugo nego da pobegnem. Ja najradije ispitujem sam ljude. Međutim, leđi Brandon postupa sa svojim gostima kao aukcionar sa svojom robom. Opisuje sve njihove osobine i navike, samo zaboravlja baš ono što bi čovek najradije da dozna.

– Jadna leđi Brandon! Hari, ti si suviše nemilosrdan – reče Holvard rasejano.

– Dragi moj, ona je imala nameru da stvori salon, a uspela je samo da otvori restoran. Kako mogu da joj se divim? Nego, kaži mi, šta ti je rekla o gospodinu Dorijanu Greju?

– Otprilike ovo: „Prekrasan mladić! Njegova jadna majka i ja bile smo nerazdvojne. Potpuno sam smela s uma čime se zanima... Bojim se da ne radi ništa... Ah, da, svira klavir... Ili

violinu; je li tako, gospodine Greju?“ Obojica smo morali da se nasmejemo, i toga trenutka postali smo prijatelji.

– Na svaki način, smejanje nije za prijateljstvo najgori početak; ali nesumnjivo je njegov najbolji svršetak – reče mladi lord i uzabra drugi krasuljak.

Holvard mahnu glavom.

– Hari, ti nemaš pojma šta je prijateljstvo – progundao on – a još manje znaš šta je neprijateljstvo. Ti voliš sav svet, to jest prema svima si podjednako ravnodušan.

– Kako si nepravedan! – viknu lord Henri, pa zaturo šešir i pogleda gore u oblačiće, što su kao zamršena povesma sjajne bele svile bludeli nebom, koje je imalo boju tirkiza.

– Da, strašno nepravedan. Ja pravim veliku razliku među ljudima. Prijatelje biram prema njihovom dobrom izgledu, poznanike prema dobrom karakteru, a neprijatelje prema njihovom dobrom razumu. Naročito oprezan treba da bude čovek kad bira sebi neprijatelja. Među onima koje sam ja stekao, nijedan nije bio glup. Svi oni raspoložu izvesnom duhovnom moći, stoga me svi cene. Nije li to veoma sujetno od mene? Čini mi se da jeste malo.

– I ja mislim, Hari. Prema tvojoj podeli, dakle, mogu ti biti samo poznanik.

– Dragi moj stari Bazile, ti si mi mnogo više nego poznanik.

– Ali... i mnogo manje nego prijatelj; verovatno neka vrsta brata?

– O, brat! Šta me se braća tiču! Najstariji od njih ne misli da umre, a mlađa braća kao da ništa drugo i ne rade.

– Hari! – viknu Holvard i nabra čelo.

– Dragi moj družo, ja ne kažem to sasvim ozbiljno. Ali ne mogu da ne prezirem svoju rodbinu. Slutim da to dolazi otud što nema čoveka koji je u stanju da snosi drugoga sa istim manama kakve sam ima. Potpuno poimam gnev

* Franc.: sažetak, rezime. (Prim. ur.)

engleske demokratije prema onome što oni nazivaju porokom viših staleža. Mase osećaju da bi trebalo samo one da polažu pravo na pijanstvo, glupost i nemoral, i da svaki od nas koji bi otkrio kod sebe te poroke krnji njihovo pravo. Za vreme bračne parnice jadnoga Sadarka njeno je negodovanje bilo odista prekrasno! Pa, ipak, mogao bih da tvrdim da ni deseti deo proletarijata ne živi urednim životom.

– Hari, ja se ne slažem s tobom, a uveren sam da ni ti u to ne veruješ.

Lord Henri se pogladi po smeđoj šiljatoj bradi i stade udarati svojom tankom palicom od abonosa po vrhu svoje elegantne cipele. – Koliki si ti Englez, Bazile! Eto, već po drugi put kako činiš istu primedbu. Kad pred pravog Engleza iznosimo ma kakvu ideju (što je već velika smelost), njemu nikada ne pada na um da presuđuje je li ona istinita ili lažna. Od važnosti je za njega samo ovo: da li onaj drugi sam u nju veruje. Ali vrednost jedne ideje nema ničeg zajedničkog sa iskrenošću onoga koji je zastupa. U istini, vrlo verovatno je da će ideja biti utoliko čistija ukoliko je čovek neiskreniji, jer tada ideja ne bi bila obojena njegovim potrebama i željama, ni njegovim predrasudama. Ali nije mi namera da se s tobom prepirem o politici, sociologiji ili metafizici. Ja više volim ljude nego principe, a najviše ljude bez principa. Pričaj mi nešto više o Dorijanu Greju. Viđaš li ga često?

– Svakog dana. Bio bih nesrećan kada ga ne bih video. Za mene je on nasušna potreba.

– Veoma neobično! Ja sam držao da se ti brineš samo o svojoj umetnosti.

– Za mene sada Dorijan Grej predstavlja svu moju umetnost – reče slikar ozbiljno. – Hari, kadšto pomišljam kako u svetskoj istoriji postoje samo dva važna perioda. Prvi je pojava nekog novog sredstva u umetnosti; a drugi je pojava nove

umetničke ličnosti. Ono što je bio pronalazak masnih boja za mletačko slikarstvo, bio je lik Antinoja za poznu grčku skulpturu, a to će jednoga dana biti za mene i lik Dorijana Greja. Ne zato što njega slikam, crtam i skiciram. Razume se da sam to radio. Nego zato što je on za mene mnogo više od modela koji mi pozira. Neću time da kažem kako sam nezadovoljan onim što sam po njemu načinio, ili da mu je lepota takva da je umetnost uopšte ne može izraziti. Ne postoji ništa što umetnost ne bi bila u stanju da izrazi; a ja znam da je dobro sve što sam uradio otkako sam upoznao Dorijana Greja, da je to najbolji rad u mom životu. Ali začudio bih se kada bi me razumeo. Najčudnovatije je to što je njegova pojava probudila u meni neku novu vrstu umetnosti, neki sasvim nov oblik stila. Posmatram stvari drukčije, i drukčije sudim o njima. Sada životu mogu da dajem oblik koji mi je dotle bio skriven. „Usniven oblik u danima razmišljanja“ – ko je to rekao? Zaboravio sam; a to je meni Dorijan Grej. Samo vidljivo prisustvo toga mladića, koji je još skoro dečak – tako mi izgleda, mada je inače prešao dvadesetu – samo vidljivo prisustvo njegovo! Ah, ne verujem da možeš predstaviti sebi šta je to! I ne znajući, on mi razotkriva pravac nove škole, jedne škole koja spaja svu strast romantičnog duha sa savršenstvom grčkog duha. Harmonija duše i tela – koliko je to! U našem bezumlju mi smo to dvoje razdvojili i pronašli realizam, koji je šupalj. Hari, kada bi samo znao šta je meni Dorijan Grej. Sećaš li se pejzaža za koji mi je Egnju bio ponudio onoliko nagradu i od kojega nisam hteo da se odvojim? To je jedna od mojih najboljih slika. Zašto? Zato što je dok sam radio pored mene sedeo Dorijan Grej. Nekakav tanani uticaj prelazio je s njega na mene, i tada sam prvi put u svome životu video u prostom šumskom predelu čudo koje sam uvek tražio i nikada nalazio.

– Bazile, to je nešto izvanredno! Ja moram videti Dorijana Greja.

Holvard ustade i poče da šeta gore-dole po bašti. Posle nekog vremena vrati se i reče:

– Hari, za mene je Dorijan Grej samo umetnički motiv. Ti sam, može biti, nećeš videti ništa u njemu; ja vidim u njemu sve. On najviše postoji u mojim radovima onda kad u njima ništa ne podseća na njega. Kao što rekoh, on je samo podstrek za nov stil. Taj stil ja nalazim u pokretima pojedinih linija, u lepoti i nežnim tonovima nekih boja. To je sve.

– Zašto onda nećeš da izlažeš njegovu sliku? – upita lord Henri.

– Zato što sam i nehotice uneo u ovu sliku izvestan izraz svega tog čudnovatog umetničkog idolopoklonstva, o kojem njemu nikad nisam hteo da govorim. Ali svet bi to mogao da pogodi; a ja neću da otkrijem svoju dušu njihovim plitkim ispitivačkim pogledima. Nikada ne sme doći moje srce pod njihov mikroskop. Suviše je mene u toj slici, Hari, suviše!

– Pesnici nisu tako skrupulozni. Oni znaju koliko je strast korisna za objavljivanje. U današnje vreme jedno skrhanu srce doživljava više izdanja.

– Zato ih ja mrzim – viknu Holvard. – Umetnik treba da stvara lepe stvari, ali ne bi trebalo da unosi u njih ništa iz sopstvenog života. Mi živimo u vremenu kada ljudi u umetnosti gledaju neku vrstu autobiografije. Izgubili smo smisao za apsolutno lepo. Jednoga ću dana pokazati svetu šta je lepota, i baš zbog toga ne sme svet nikada videti moju sliku Dorijana Greja.

– Mislim da nisi u pravu, Bazile, ali neću da se prepirem s tobom. Samo misaono propali ljudi vole prepirku. Reci mi, voli li te mnogo Dorijan Grej?

Slikar se zamisli. – Da, voli me – odgovori on posle kratkog ćutanja – znam da me voli. Razume se da mu silno laskam. Osećam neko neobično zadovoljstvo dok mu govorim stvari za koje znam da će mi docnije biti žao što sam ih govorio. Obično je on ljubazan prema meni, i tako sedimo u ateljeu i ćaskamo o hiljadu raznolija. Katkad je strašno nepromišljen i izgleda kao da uživa u tome da mi zadaje bol. Onda, Hari, osetim da sam svu svoju dušu poverio čoveku koji s njom postupa kao sa cvetom koji treba pridenuti na kaput, malom dekoracijom koja je tu da polaska njegovoj sujeti, ukrasom za letnji dan...

– Bazile, leti su ponekad dani beskrajno dugi – odgovori lord Henri. – Možda ćeš se ti umoriti pre nego on. Žalosno je kada čovek na to pomisli, ali nema sumnje da genijalnost duže živi od lepote. To objašnjava činjenica što se svi toliko mučimo da se što više nakljukamo obrazovanjem. U divljoj borbi za opstanak tražimo svi nešto što će trajati, i tako punimo duh svoj činjenicama i tricama, u ludoj nadi da ćemo sačuvati svoje mesto. Čovek koji bi o svemu bio dobro obavešten – ideal je našeg vremena. A duh takvog čoveka je nešto strašno. On je kao antikvarnica puna prašine i čudovišta svih vrsta, gde je svaka stvar dobila veću cenu nego što stvarno vredi. Jednoga dana bacićeš pogled na svoga mladoga prijatelja i učiniće ti se da su mi obrisali neskladni, ili ti se neće dopasti ton njegove puti ili drugo što. U svome srcu gorko ćeš ga prekoriti i bićeš duboko uveren da se on veoma loše ponaša prema tebi. A drugi put kad te poseti, bićeš prema njemu sasvim hladan i ravnodušan. To što si mi ispričao prava je romansa, romansa o umetnosti, da je tako nazovem, a najgore je što nas svaki vid romanse naposletku ostavi sasvim neromantično raspoložene.

– Hari, ne govori tako. Dok god budem živ, živeće u meni i lik Dorijana Greja. Ti nisi u stanju da saosećaš sa mnom. Suviše se često menjaš.

– Ah, dragi moj Bazile, baš zato i mogu da saosećam. Oni koji su verni poznaju samo trivijalnu stranu ljubavi; tek neverni poznaju tragedije ljubavi. – I lord Henri zapali palidrvce o skupu srebrnu tabakeru, pa zadovoljna lica i pun samopouzdanja, kao da je čitav svet sabio u jednu rečenicu, poče da puši cigaru. U lišću bršljana, koje se presijavalo kao da je prevučeno zelenim lakom, čuo se žagor i cvrkut vrabaca, a po travi, kao laste jurile su plave senke oblaka. Kako je prijatno bilo u bašti! I kako su divna bila osećanja drugih ljudi! Mnogo, mnogo divnija nego njihove misli, činilo mu se. Vlastita duša čoveka i strasti njegovih prijatelja – to je bilo primamljivo u životu. U tihom zadovoljstvu slikao je sebi dosadan ručak, koji je propustio jer je proveo tako dugo u društvu sa Bazilom Holvardom. Da je posetio svoju tetku, izvesno bi kod nje zatekao lorda Gudbodija, i ceo razgovor vodio bi se oko ishrane sirotinje i potrebe da se podignu uzorni radnički domovi. Raznovrsni bi ljudi uznosili baš one vrline koje su zanemarivali u svome životu. Bogataš bi govorio o vrednosti štednje, a lenjivac bi branio dostojanstvo rada. Bilo je prekrasno što je sve to izbegao. Dok je mislio na tetku, pade mu nešto na um. Okrete se Holvardu i reče:

– Dragi moj, sada sam se setio.

– Čega si se setio, Hari?

– Gde sam čuo ime Dorijana Greja.

– Gde je to bilo? – upita Holvard, a na čelu mu se ukazaše tanke bore.

– Ne gledaj me tako zlovoljno, Bazile. To je bilo kod moje tetke, ledi Agate. Ona mi je pričala da je pronašla jednog divnog mladića koji je hteo da joj pomaže u Ist Endu; ime mu je

Dorijan Grej. Doduše, moram priznati da nije ni pomenula da je lep. Žene nemaju nikakvog smisla za lepotu, nemaju ga bar dobre žene. Rekla mi je da je veoma ozbiljan i da ima plemenitu dušu. I ja već predstavljah sebi u pameti strašno pegavo stvorenje sa naočarima i dugom kosom, kako se klata na dugim nogama. Voleo bih da sam znao da je on tvoj prijatelj.

– Radujem se što nisi znao.

– Zašto?

– Neću da ga poznaješ.

– Nećeš da ga upoznam?

– Ne.

– Gospodin Dorijan Grej je u ateljeu – reče sluga ušavši u baštu.

– Sada moraš da me predstaviš! – viknu lord Henri, smejući se.

Slikar se okrete sluzi, koji je stajao na suncu, žmireći. – Parkere, umolite gospodina Greja da pričeka; eto mene za koji čas.

Sluga se pokloni i uđe u kuću. Sad umetnik pogleda lorda Henrija.

– Dorijan Grej je moj najmiliji prijatelj – reče on. – Njegova je duša prosta i plemenita. Tvoja je tetka imala potpuno pravo. Nemoj ga kvariti! Ne pokušavaj da utičeš na njega! Tvoj bi uticaj bio zao. Svet je širok i krije mnoge neobične ljude. Ne lišavaj me jedinoga čoveka koji mojoj umetnosti daje svu čar što je ima: moj život kao umetnika zavisi od njega! Imaj na umu, Hari, moju veru u tebe.

On je govorio veoma polako, izgledalo je kao da mu se reči otkidaju protiv volje.

– Kakve gluposti govoriš – reče lord Henri smešeći se, pa ga uze ispod ruke i povede ga u kuću skoro na silu.